

آسیب‌شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی (مطالعه موردی استان همدان، شهرستان کبودر آهنگ)

حسنت‌الله سعدی و موسی اعظمی - اعضای هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا
سعید کریمی - مربی دانشگاه بوعلی سینا *

چکیده

هدف اصلی این پژوهش که به صورت پیمایشی انجام شده است، آسیب‌شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی است. در حال حاضر از حدود ۱۰۵۰ تعاونی تولید کشاورزی کشور، ۳۲ مورد در استان همدان و ۸ مورد در شهرستان کبودر آهنگ قرار دارند. جامعه آماری تحقیق عبارت‌اند از مجموعه کشاورزانی که در شهرستان کبودر آهنگ عضو تعاونی‌های تولید کشاورزی هستند. تعداد این افراد ۲۲۵۳ نفر است که ۱۳۵ نفر آنها از طریق نمونه‌گیری انتخاب شده‌اند. پرسشنامه مهم‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات در تحقیق حاضر است. در کنار پرسشنامه از ابزار مصاحبه، مشاهده و مطالعات اسنادی نیز استفاده شده است. دقت شاخصها و گویه‌ها در پرسشنامه‌ی روایی صوری توسط متخصصان فن مورد تأیید قرار گرفته است. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق، پرسشنامه در اختیار تعدادی از کشاورزان قرار گرفت و نتایج آن بررسی و آلفای کرونباخ آن محاسبه گردید و رقم ۷۹ درصد به دست آمد که رقم قابل قبولی است. براساس نتایج تحقیق مهم‌ترین آسیب‌هایی که تعاونی‌های تولید را تهدید می‌کنند، عبارت‌اند از: آگاهی محدود اعضا از اصول و فلسفه شکل‌گیری تعاونی‌های تولید، گرایش شدید تعاونیها به ارائه خدمات، ضعف آموزش اعضا، محدودیت سرمایه، گرایش تعاونیها به دولت، سوء ظن به ارکان تعاونی (بحران عدم اعتماد)، ضعف اطلاع‌رسانی در تعاونی، نامشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای مردم، کاهش حس مشارکت‌پذیری اعضا و بی تفاوت شدن آنها به مسائل تعاونی. از این رو پیشنهاد شده است برای رفع این آسیبها اقدامات زیر انجام شود: تدوین مقررات و قوانینی مبتنی بر ویژگیهای بومی برای انتخاب ارکان تعاونی، ارزیابی مستمر عملکرد تعاونی، تبیین ضرورت مشارکت در

سطوح محلی و روستایی، تأمین سرمایه اولیه تعاونی توسط دولت، بسترسازی مناسب برای تشکیل تعاونی، تشکیل منظم جلسات در هر شرایط، رعایت مقررات در تعاونی، ارائه گزارشات مالی شرکت به اعضا، توجه به آموزش در تعاونیها، کاهش دخالت دولت و ارائه خدمات متنوع به مردم از طرف تعاونی، به شرط آنکه تعاونی صرفاً در این خصوص فعالیت نکند.

واژه‌های کلیدی: تعاونیهای تولید کشاورزی، نظام بهره‌برداری، همدان / استان، کبودر آهنگ / شهرستان.

مقدمه

با توجه به ناکارآمدی نظام خرده‌دهقانی در ایجاد تحرک و پویایی در بخش کشاورزی، بخش تعاونی و به خصوص تعاونیهای تولید، ابزار مناسبی برای بهبود وضعیت کشاورزی هستند. تعاونیهای تولید در بازتوزیع منافع حاصل از رشد بخش کشاورزی، ایجاد اشتغال پویا و مولد، توسعه مشارکت مردمی در بخش کشاورزی، پایین آمدن ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، کاهش هزینه‌های دولتی در تولید و ... نقش مؤثر و منحصر به فردی ایفاء می‌نمایند. تحقیقات انجام شده در خصوص تعاونیها نشان می‌دهد بهره‌وری سرمایه در شرکتیهای تعاونی به مراتب بیش از بخش خدمات و خصوصی است (وزارت تعاون، ۱۳۷۹). مطالعات تاریخی نشان می‌دهد ایرانیان نخستین ملتی بوده‌اند که به نظام تعاونی توجه کرده‌اند. تشکیل تعاونیهای سنتی در ایران به منظور همکاری و همیاری و کاستن از مشکلات زندگی به تبع عرف و رسم جاری، نشان از قدمت حرکتیهای تعاونی در این کشور است. پیدایش همکاریهای سنتی از شکل و الگوی مشخصی پیروی نمی‌کند، به همین دلیل اشکال همکاریهای سنتی بسیار متنوع است (انصاری، ۱۳۷۱). مطالعه تاریخی همکاریهای سنتی از زمانهای دور تاکنون نشان‌دهنده نوعی تحول و دگرگونی در شکل، محتوی و سازمان آنهاست. در واقع اساس شکل‌گیری شرکتیهای تعاونی تولید کشاورزی، همکاریهای سنتی در بخش کشاورزی است. مطالعات مختلف حاکی است در حال حاضر نیز نظام تعاون در کشاورزی از برجسته‌ترین نظامهای بهره‌برداری است. این موضوع با نتایج مطالعات جهانی در خصوص نظامهای بهره‌برداری تطابق دارد (عبداللهی، ۱۳۷۷). تعاونی تولید کشاورزی نوعی نظام بهره‌برداری مبتنی بر تعاون است که در آن بهره‌برداران با کشت یکپارچه و با حفظ مالکیت فردی به تولید و زراعت جمعی می‌پردازند (ازکیا، ۱۳۸۲). این نظام در اوایل دهه ۱۳۵۰ بعد از اصلاحات ارضی در ایران با هدف افزایش تولید، یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی، انجام خدمات زیربنایی و استفاده

بهینه از نهادهای در دسترس شکل گرفت. براساس اطلاعات موجود وزارت جهاد کشاورزی، در حال حاضر حدود ۱۰۴۶ تعاونی تولید کشاورزی در کشور فعالیت دارند که مجموعاً ۴۹۶۳ روستا را زیر پوشش دارند و تعداد اعضای آنها بالغ بر ۲۷۸۳۶۲ نفر است (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۵). مجموع مطالعات انجام شده در خصوص تعاونیهای تولید حاکی است این نظام با موانع و مشکلات متعددی روبه‌روست. براین اساس ضروری است این نظام به طور مستمر مورد آسیب‌شناسی قرار گیرد. واژه آسیب‌شناسی از علوم پزشکی وارد علوم اجتماعی شده است و به معنای بررسی علل بیماری و عوارض و علائم غیرعادی هر پدیده است. منظور از آسیب‌شناسی یک سازمان، بررسی موانع داخلی و خارجی در ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سازمانی است که مانع توسعه آن می‌شود. گاهی در تحلیل آسیب‌شناسی اجتماعی از دو واژه آفات و موانع استفاده می‌کنند. منظور از واژه اول شناخت عوامل و پدیده‌های درونی است که مانع توسعه سازمان می‌شود، و واژه دوم دلالت بر عواملی دارد که از بیرون بر سازمان تأثیر منفی می‌گذارند. در این نوشتار از مفهوم آسیب‌شناسی استفاده شده است.

مروری بر پژوهشهای مربوط به آسیب‌شناسی تعاونیهای تولید

در خصوص آفات و موانع رشد و توسعه نظام بهره‌برداری تعاونی تولید مطالعات مختلفی صورت گرفته است. بخش اعظم این مطالعات که آسیب‌شناسی تعاونیهای تولید را به صورت موضوعی فرعی در کنار سایر مسائل تعاونیها بررسی نموده‌اند (نیازی و همکاران، ۱۳۵۴)، مشکل اصلی این تعاونیها را عدم استفاده از نیروهای متخصص می‌دانند. مطالعه وزارت کشاورزی ضعف مدیریت تعاونیهای تولید را علت اصلی انحلال برخی از آنها می‌داند (وزارت کشاورزی، ۱۳۷۲). «ازکیا» و «کوپاهی» نیز این عامل را در بهره‌وری پایین شرکتهای مؤثر می‌دانند (ازکیا، ۱۳۷۰؛ کوپاهی، ۱۳۷۲). «وحیدزاده» به نقل از «پورتر، سی. وب» و «تورنلی» معتقد است، علل شکست غالب تعاونیها را می‌توان در سه مقوله ضعف مدیریت، فقدان نظم سازمانی و ضعف بنیة مالی جستجو نمود. به نظر وی مهم‌ترین آسیب‌شناسیهای تولید در ساختار سازمانی و مسائل مدیریتی است. براین اساس وی تحقیقی انجام داده است و تعاونیها را از لحاظ مدیریتی تحلیل کرده است. نتایج این تحقیق حاکی است مهم‌ترین ضعف تعاونیها عبارت‌اند از: ضعف بنیة مالی، نبود نظم سازمانی و ضوابط منطقی، فقدان

فناوری مدرن، پایین بودن تحصیلات مدیران صف و ستاد و فقدان آموزش (وحیدزاده، ۱۳۸۳). «لهسائی زاده» بی توجهی به نظام تعاون در اقتصاد کشور را مهم ترین آسیبی می داند که نهایتاً ممکن است این نظام بهره برداری را به سقوط بکشاند (لهسائی زاده، ۱۳۷۳). «معصومی» بی سواد، نوسان قیمت و عدم آگاهی به فلسفه تعاون را تهدیدی بر موفقیت تعاونیهای تولید می داند (معصومی، ۱۳۶۷). براساس مطالعات «روحانی» سودآور نبودن فعالیتهای اقتصادی بزرگ ترین چالش شرکتهای تعاونی است (روحانی، ۱۳۸۱). مطالعه دیگری از وزارت کشاورزی نشان می دهد گرایش نظامهای بهره برداری مبتنی بر تشکلهای بزرگ و نیز بدبینی زارعان خرده پا نسبت به رعایت عدالت از سوی این تشکلهای، آسیبی جدی در نظامهای بهره برداری در ایران است. این موضوع باعث می شود مردم نظام بهره برداری را از خود ندانند (وزارت کشاورزی، ۱۳۷۲). «انوشیروانی» کوچکی قطعات، کمبود اعتبارات و شفاف نبودن وظایف را از مشکلات اساسی تعاونیهای تولید می داند (انوشیروانی و همکاران، ۱۳۷۰). «عبداللهی» در مطالعه جامعی که درباره نظامهای بهره برداری در ایران انجام داده است، مشکلات نظامهای بهره برداری را در چهار سطح جهانی، ملی، میانی (در سطح وزارت کشاورزی) و محلی (در سطح روستا) طبقه بندی نموده است. وی به دلیل اینکه در این مطالعه به مجموعه پژوهشهای گذشته استناد کرده است، تقریباً از تمام مسائلی که در سایر مطالعات به آنها به عنوان آسیب یا مشکل اشاره شده است، یاد می کند (عبداللهی، ۱۳۷۷). «جوانمردی» تنگناها و مشکلات تعاونیهای تولید را بررسی نموده و دو عامل محدودیت در آمد و بی تجربگی مدیران عامل را مشکل اصلی تعاونیهای تولید در ایران می داند (جوانمردی، ۱۳۸۳). آسیبهها و موانع پیشرفت تعاونیهای تولید در کشورهای دیگر نیز بررسی و تحلیل شده است. به نظر می رسد به دلیل توجه به عوامل پیرامونی در تشکیل تعاونیها و نیز اعمال مدیریت بر نظامهای کشاورزی، این نظام بهره برداری در کشورهای توسعه یافته کمتر با مشکلات سازمانی و مدیریتی روبه روست. «مالیم» در مطالعه ای پیرامون مشکلات تعاونیهای تولید در کشور ترکیه، ضعف آموزش و تحقیقات را مهم ترین چالش این نظام بهره برداری می داند (Malayim, 2003). مرکز مدیریت و سازماندهی اجتماعی دانشگاه سیدنی، محدودیت سرمایه را از مهم ترین چالشهای تعاونیهای کشاورزی در سراسر جهان ذکر می کند. (UTS, 2006). مرکز مطالعات تعاونی دانشگاه «ویسکونسن» ضعف آموزش اعضای تعاونیها برای روبه روشن شدن با فناوری نوین و سازگار شدن با آن را از مهم ترین موانع رشد

تعاونیها می‌داند (UWCC, 2006). جمع‌بندی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد، آسیبهای تعاونیهای تولید را می‌توان در ابعاد برون‌سازمانی و درون‌سازمانی بررسی و تحلیل کرد. موانع داخلی تعاونی عمدتاً مربوط به ضعف آموزش، ضعف مشارکت مردمی، بی‌اعتمادی بین ارکان تعاونی و ... است. در مقابل عدم حمایت جدی دولت از تعاونیها، فقدان یا محدودیت سرمایه و مشکلات ساختاری بخش کشاورزی از موانع و آسیبهای بیرونی تعاونیهای تولید در ایران است.

تعاونیهای تولید کشاورزی در ایران

براساس اطلاعات موجود در دفتر امور شرکتهای تعاونی تولید و خرد و دهقانی، تا خرداد ماه ۱۳۸۵ مجموعاً ۱۰۴۶ تعاونی تولید در کشور ایجاد شده است. این تعاونیها با تحت پوشش قرار دادن ۴۹۶۳ روستا، ۲۷۸۳۶۲ عضو دارند و حدود ۲۷۵ میلیون هکتار زمین زراعی را به صورت دیم و آبی زیر کشت می‌برند. علاوه بر این برخی از شرکتهای در حوزه مسائل باغی فعالیت دارند. گندم و جو، تقریباً در تمام تعاونیهای تولید کشت می‌شود. به طوری که ۹۴۰۸۶۶ هکتار از اراضی تعاونیها زیر کشت گندم آبی و ۳۲۱۸۲۱ هکتار به کشت گندم دیم اختصاص دارد. همچنین در این تعاونیها ۱۴۶۵۳۳ هکتار جو آبی و ۹۵۹۹۴ هکتار جو دیم کشت می‌شود. ذرت دانه‌ای، کلزا و ... از دیگر محصولاتی است که برخی از تعاونیهای تولید به تولید آنها اشتغال دارند (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۵).

تعاونی تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ

در استان همدان مجموعاً ۱۶۴۸ تعاونی در حوزه‌های مختلف کشاورزی، خدماتی و صنعتی فعالیت دارند (اداره کل تعاون استان همدان، ۱۳۸۵). از مجموع تعاونیهای استان، ۲۸۷ مورد در حوزه مسائل روستایی و کشاورزی فعال هستند که از این تعداد ۳۴ مورد تعاونیهای تولید کشاورزی هستند. استان همدان از جمله استانهای فعال کشور در ساماندهی و تشکیل تعاونیهای تولید کشاورزی است. جایگاه بالای بخش کشاورزی در اقتصاد استان همدان، وجود اراضی حاصلخیز و مسطح و از همه مهم‌تر داشتن کشاورزان علاقه‌مند و سخت‌کوش، زمینه را برای توسعه نظام تعاونی تولید کشاورزی فراهم نموده است. این تعاونیها با زیرکشت قرار دادن ۳۲۹۳۶ هکتار زیر کشت گندم آبی و ۳۲۷۲۲ هکتار گندم دیم، سهم مهمی در تولید گندم در استان برعهده دارند. همچنین در ۵ تعاونی اقدام به کشت ذرت دانه‌ای در سطح ۱۱۹۰ هکتار

نموده‌اند (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۵). از مجموع تعاونیه‌های تولید کشاورزی استان همدان هشت مورد در شهرستان کبودرآهنگ فعال هستند (مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ، ۱۳۸۵). این شرکتها با تحت پوشش قرار دادن ۱۲ روستا، ۲۳۵۲ عضو دارند و مجموعاً ۵۶۱۴۷ هکتار زمین زراعی را زیر کشت محصولات مختلف به ویژه گندم، جو، سیب زمینی برده‌اند (جدول ۱). برخی از تعاونیه‌های ذکر شده به دلیل برجستگی فعالیت‌هایشان به عنوان نمونه در سطح کشور انتخاب شده‌اند، لیکن برخی از آنها به دلایل مختلف موفقیتی در تحقق این نظام بهره‌برداری نداشته‌اند.

مواد و روشها

پژوهش حاضر به صورت پیمایشی^۴ انجام شده است. در این روش با انتخاب و مطالعه نمونه‌های منتخب از جامعه، فراوانی، توزیع و روابط بین متغیرها مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد. در تحقیق پیمایشی عمومی ترین روش برای جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه است (کرلینجر، ۱۳۷۶). در کنار پرسشنامه از ابزار مصاحبه، مشاهده و مطالعات اسنادی نیز استفاده می‌شود. در پژوهش حاضر، دقت شاخصها و گویه‌ها در پرسشنامه یا روایی صوری^۵ توسط متخصصان فن مورد تأیید قرار گرفته است. برای بررسی پایایی^۶ ابزار تحقیق، پرسشنامه در اختیار تعدادی از کشاورزان قرار گرفت و نتایج آن بررسی و آلفای کرونباخ آن محاسبه گردید و رقم ۷۹ درصد به دست آمد که رقم قابل قبولی است. تحقیق حاضر از نگاهی دیگر از نوع توصیفی غیرآزمایشی است، زیرا در این پژوهش عملاً امکان دست‌کاری متغیرها وجود نداشته است و محقق فقط روابط فی‌مابین را بررسی نموده است. جامعه آماری تحقیق عبارت است از کلیه بهره‌برداران کشاورزی که عضو تعاونیه‌های تولید کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ هستند (۲۲۵۲ نفر) که از این جامعه ۱۳۵ نفر به صورت تصادفی انتخاب و نظریات آنها مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به ماهیت تحقیق در مطالعه حاضر داده‌ها توصیف شده‌اند. در بخش توصیف اطلاعات از آماره‌های توصیفی مثل فراوانی، درصد، میانه، مد، انحراف معیار، واریانس، میانگین و موارد دیگر بهره گرفته شد.

4. survey research
5. face validity
6. reliability

جدول ۱ - مشخصات عمومی و مساحت اراضی باغی و تعاونیهای تولید شهرستان کیودرآهنگ (هکتار)

ردیف	نام شرکت	تاریخ تأسیس	تحت پوشش	تعداد اعضا	زیرکشت آبی	آبش آبی	زیرکشت دیم	آبش دیم	باغ و قلمستان	جمع کل
۱	قیاق تپه	۱۳۷۲	۱	۳۶۳	۲۸۶	۱۸۱	۴۰۰۳	۰۰۰۵	۰۰	۰۰۰۰۱
۲	ایدهلو	۱۳۷۰	۳	۸۸۳	۳۱۰۳	۲۰۰۰	۳۰۰۱	۰۰۱۳	۰۰	۰۰۷۱۱
۳	طاسران	۱۳۷۲	۱	۰۸۱	۴۱۰۳	۰۰۸۱	۰۰۳	۰۰۵	۰۳	۸۵۸
۴	سردار آباد	۱۳۷۲	۱	۸۶۱	۰۳۲	۰۷۶	۰۰۵	۰۰۲	۰	۰۰۰۰۳
۵	حصار	۱۳۸۱	۳	۳۴۲	۰۰۰۲	۰۳۵	۰۰۳۱	۰۳۱۱	۰۳	۰۰۷۱۵
۶	کوررجان	۱۳۸۲	۱	۳۰۰	۲۰۰۱	۰۵۱	۲۰۰۱	۰۰۳۱	۰۰	۰۰۲۵۰
۷	امیرآباد	۱۳۸۱	۱	۳۳۱	۳۳۰	۰۰۳	۲۰۰	۰۰۱	۰۰	۰۰۱۱۳
۸	دافدق آباد	۱۳۸۱	۱	۸۱۱	۰۵۱۱	۰۳۱	۰۲۷	۰۰۷	۰۰	۲۰۵۱
	جمع		۱۱	۳۳۱۱	۲۲۰۱۱	۰۳۴۶	۳۳۰۰	۰۵۳۱۱	۳۲۵	۸۳۱۶۵

(منبع: مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان کیودرآهنگ، ۱۳۸۵)

نتایج

توصیف اطلاعات فردی نمونه‌های تحقیق

بر اساس یافته‌های تحقیق، میانگین سن افراد مورد مطالعه ۴۷/۴ سال است (انحراف معیار ۱۱/۹۶). جوان‌ترین نمونه در سطح شهرستان ۲۲ سال و مسن‌ترین آنها ۸۰ سال سن داشته است. از مجموع پاسخگویان بیشترین فراوانی مربوط به بی‌سوادان (۳۳/۹ درصد) و کمترین فراوانی نیز مربوط به دارندگان دیپلم و بالاتر است (۴/۸ درصد). میانگین سطح اراضی آبی افراد مورد بررسی حدود ۱۳/۵ هکتار می‌باشد (انحراف معیار ۱۵/۶۸) که بیشترین میزان زمین آبی، ۱۰۰ هکتار است. البته تعدادی نیز فاقد زمین آبی هستند. کشت دیم نیز در منطقه کبودرآهنگ رونق دارد. میانگین اراضی دیم جامعه مورد بررسی ۱۳/۳۴ هکتار (با انحراف معیار ۲۴) است. در مجموع عمده اعضای تعاونیها، بزرگسال با تحصیلات پایین هستند. این ویژگیها ضرورت توجه به خصوصیات بزرگسالان را در شکل‌گیری تعاونیها دوچندان می‌کند.

آسیب‌شناسی تعاونیهای تولید

در آسیب‌شناسی تعاونیهای تولید عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و سازمانی که مانع توسعه این نهاد اجتماعی و نظام بهره‌برداری می‌شود بررسی و تحلیل می‌شوند.

آسیب نخست: آگاهی محدود اعضا از اصول و فلسفه شکل‌گیری تعاونیهای تولید (فقدان بستر مناسب)

بخش قابل توجهی از مسائل و مشکلات تعاونیهای تولید به صورت مستقیم یا غیرمستقیم تحت تأثیر این مشکل ایجاد شده‌اند. بسترسازی برای شکل‌گیری هر تعاونی تولید، در فرایند تداوم حرکت‌های بعدی آن اهمیتی بسیار دارد. تشکیل تعاونی از اصول علمی و مراحل مدونی تبعیت می‌کند. آشنا شدن کشاورزان با فلسفه، اصول، اهمیت، و کارکردهای تعاونی و نیز برانگیختن احساس نیاز در روستاییان برای تشکیل تعاونی، نخستین و مهم‌ترین مرحله است. روستاییان باید بدانند تعاونی با چه هدفی تشکیل می‌شود و کدام مشکل آنها را حل خواهد کرد؟ در این صورت آگاهانه به عضویت آن در خواهند آمد. در بسیاری از تعاونیهای مورد بررسی، روستاییان با فلسفه و ضرورت تعاونی آشنا نیستند. این در حالی است که آگاهی از فلسفه تعاون یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده موفقیت تعاونیهاست. در تعاونیهای مورد مطالعه، کشاورزان اطلاعات مناسبی از فلسفه شکل‌گیری تعاونی ندارند و برای آن نقش دولتی و خدماتی قائل هستند.

مطابق جدول ۲، ۵۶ درصد از پاسخگویان علت تشکیل تعاونیها را صرفاً ارائه خدمات و توزیع نهاده ذکر کرده‌اند که این طرز تلقی مردم از اهداف شکل‌گیری تعاونیها با واقعیت تفاوت بسیار دارد.

جدول ۲- دلایل شکل‌گیری تعاونیهای تولید از نگاه اعضای تعاونیها^۷

درصد	فراوانی	دلایل شکل‌گیری تعاونی
۳۸	۹۸	توزیع نهاده
۱۷/۵	۴۵	ارائه خدمات ماشینی
۲۳	۶۰	انجام امور زیربنایی در بخش کشاورزی
۱۰/۵	۲۷	کمک به آموزش تولید
۸/۳	۲۱	آموزش و ترویج کشاورزی
۲/۷	۷	ارائه تسهیلات به کشاورزان
۱۰۰	۲۵۸	جمع

(منبع: یافته‌های تحقیق)

آسیب‌دوم: گرایش تعاونیها به ارائه خدمات

دومین موضوعی که تعاونیها را تهدید می‌کند، گرایش شدید آنها به ارائه خدمات به جای پرداختن به مسائل ریشه‌ای در حوزه بهره‌برداری بهینه از منابع پایه است. همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد مهم‌ترین علت مراجعه مردم به تعاونی (۷۰ درصد)، دریافت نهاده یا بهره‌گیری از خدمات ماشینی است. در حال حاضر از نظر مردم، مسئولیت و وظیفه اصلی تعاونیها، ارائه خدمات است. تعاونیها نیز در پاسخ به این نیاز و نیز سهولت پاسخگویی به آن، گرایش به ارائه خدمات دارند. با وجود اینکه قانون تعاونی دامنۀ گسترده‌ای از فعالیتها را برای تعاونیها پیش‌بینی نموده است، لکن آنها خلاقیت و تحرک لازم را ندارند و همچنان فعالیتهای خود را محدود به امور خدماتی نموده‌اند. این آسیب در بلندمدت جایگاه تعاونی

۷- با توجه به اینکه برخی از نمونه‌ها به بیش از یک عامل اشاره نموده‌اند، طبعاً جمع جبری دلایل بیش از ۱۳۵ خواهد بود که این مسئله در سایر جداول نیز مشهود است.

را در حد نهادی دولتی و خدماتی که موظف است در قبال عضویت اعضا، برخی خدمات را با شرایط آسان تر در اختیار آنها قرار دهد پایین می آورد. بدیهی است در چنین شرایطی تعاونی از وظایف اصلی خود باز می ماند.

جدول ۳- فراوانی مراجعات اعضای تعاونی به تعاونی

درصد	فراوانی مراجعه	علل مراجعه به تعاونی
۵۱	۱۰۸	دریافت نهاد
۱۹	۳۹	دریافت ادوات ماشینی
۱۰	۲۲	پیگیری امور اداری
۹/۵	۲۰	مشاوره با کارشناسان
۴/۷	۱۰	شرکت در کلاسهای آموزشی - ترویجی
۴/۳	۹	گرفتن تسهیلات و پرداخت اقساط
۱/۵	۲	شرکت در جلسه
۱۰۰	۲۱۰	جمع

(منبع: یافته‌های تحقیق)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

آسیب سوم: ضعف آموزش اعضای تعاونی

همان گونه که جدول ۴ نشان می دهد ۵۰ درصد اعضای تعاونیهای تولید کبودر آهنگ تاکنون در هیچ دوره آموزشی شرکت نکرده اند، هر چند که به طور میانگین شرکت آنها در کلاسها در مقایسه با سایر بهره برداران بیشتر است. موضوع کلاسهای برگزار شده، زراعت بوده و کمتر به مقوله فنی و تخصصی پرداخته شده است. بدون شک بدون آموزش، تعاونی فرصتی برای رشد و بالندگی اعضا پیدا نخواهد کرد. بی توجهی به آموزش سایر ارکان تعاونی به خصوص هیئت مدیره نیز کاملاً مشهود است.

جدول ۴ - توزیع فراوانی بهره‌برداران بر حسب شرکت در کلاس آموزشی

درصد	فراوانی	شرکت در دوره آموزشی
۵۰	۶۲	بلی
۵۰	۶۲	خیر
۱۰۰	۱۲۴	جمع

(منبع: یافته‌های تحقیق)

آسیب چهارم: محدودیت سرمایه تعاونیها

چهارمین آفتی که حیات تعاونیها را تهدید می‌کند محدودیت سرمایه و عدم به کارگیری روش مناسب جهت حل این مشکل است. در صورت نبود سرمایه کافی، تعاونی عملاً امکان به کارگیری روشهای نوین تولیدی را ندارد. همان‌گونه که جدول ۵ نشان می‌دهد از انبوه مشکلات تعاونی، محدودیت سرمایه با ۳۳/۶ درصد در رتبه نخست قرار دارد. در حال حاضر سرمایه و درآمد تعاونی به ترتیب از محل دریافت حق السهم و اجاره ماشین‌آلات حاصل می‌شود. با توجه به فرسودگی ماشین‌آلات تعاونی از یک طرف و نیز خرید ماشین‌آلات توسط اعضا، این منبع درآمد نیز قابل اتکاء نیست. مضاف بر اینها باید به ضعف مدیریت ماشین‌آلات نیز اشاره نمود. کشاورزان به علت باور نداشتن تعاونی و عدم آگاهی از نقش و جایگاه آنها، نه تنها حاضر به افزایش سرمایه خود نیستند بلکه اغلب بابت انجام خدمات ماشینی و دریافت نهاده‌ها بدهکار تعاونی هستند و از پرداخت بدهی خود به انحاء مختلف سرباز می‌زنند.

آسیب پنجم: گرایش تعاونیها به دولت

فلسفه شکل‌گیری تعاونیهای تولید، ایجاد تحرک در فرایند توسعه روستایی و کشاورزی با اتکاء به توانمندیهای محلی و بومی است. در چنین حرکتیایی دولت نقش تسهیلگری و هدایتگری و در مواردی ارائه خدمات مشاوره‌ای و نیز (در ابتدای امر) تأمین سرمایه را دارد. بدیهی است جنبش تعاون زمانه، موفق است که به مرور از اتکاء به دولت جز در موارد خاص بکاهد. متأسفانه در تعاونیهای مورد بررسی عدم وابستگی به دولت اتفاق نیفتاده و مردم به

خصوص به لحاظ روحی و روانی خود را وابسته به دولت فرض می‌کنند. همان‌گونه که جدول ۶ نشان می‌دهد مهم‌ترین پیشنهاد مردم، حمایت دولت از تعاونی است و خواستار افزایش سرمایه با کمک دولت هستند.

جدول ۵ - مشکلات تعاونیهای تولید از نگاه اعضای تعاونی

درصد	تراوانی مشکلات	مشکلات تعاونی
۳۳/۶	۴۱	محدودیت سرمایه
۱۳	۱۶	گرایش تعاونی به عمده مالکان روستا
۹/۱۳	۱۴	محدودیت خدمات (کیفیت و تنوع خدمات)
۱۱/۶	۱۳	کمبود نیروی انسانی کارآمد در تعاونی
۷/۳	۹	عدم حمایت دولت از تعاونی
۷/۳	۹	ضعف هیئت مدیره
۵/۷	۷	عدم مشارکت فعال مردم در تعاونی
۴	۵	ناآشنایی با اصول و اهداف تعاونی
۴	۵	اختیار نداشتن تعاونی
۲/۵	۳	عدم برنامه‌ریزی بلندمدت
۱۰۰	۱۲۲	جمع

(منبع: یافته‌های تحقیق)

آسیب‌ششم: سوء ظن به ارکان تعاونی (بحران عدم اعتماد)

الف - تردید نسبت به مسائل مالی تعاونی: همان‌گونه که جدول ۷ نشان می‌دهد، ۶۱/۵ درصد از کسانی که نظر خود را در خصوص آگاهی از سود و زیان تعاونی اظهار کرده‌اند، اعلام نمودند اطلاعات بسیار کمی از مسائل مالی آن دارند. عدم اطلاع‌رسانی از مسائل مالی شرکتها همواره موجب ایجاد شایعه در مورد سلامت اعضای هیئت مدیره می‌شود. بدیهی است در چنین شرایطی امکان همکاری و تداوم سرمایه‌گذاری بسیار غیرمحمول است.

جدول ۶ - پیشنهادهای مردم برای بهبود وضع تعاونیها

درصد	فراوانی	پیشنهادهای اعضاء برای بهبود تعاونی
۲۲/۸	۳۱	حمایت دولت از تعاونی
۲۰/۵	۲۸	افزایش سرمایه تعاونی به کمک دولت
۱۰/۳	۱۴	افزایش ادوات کشاورزی و تعمیر مستمر آنها
۱۳/۹	۱۹	افزایش تعداد کارشناسان متخصص
۶	۸	توجه به کشاورزان خرده‌پا
۶	۸	مشارکت بیشتر مردم با مدیر عامل و هیئت مدیره
۵/۱	۷	آموزش مردم
۳/۶	۵	همکاری تعاونی با شورای اسلامی
۴/۴	۶	ارائه تسهیلات
۲/۲	۳	نظارت دولت بر کار تعاونی
۲/۹	۴	انتخاب هیئت مدیره کارآمد
۲/۲	۳	برنامه‌ریزی بلندمدت
۱۰۰	۱۳۶	جمع

(منبع: یافته‌های تحقیق)

جدول ۷ - دیدگاههای مردم در مورد میزان آگاهی از وضعیت مالی شرکت

میزان آگاهی از وضعیت مالی شرکت	درصد	فراوانی	فراوانی تجمعی
خیلی کم	۴۴	۳۵/۵	۳۶/۱
کم	۳۱	۲۵	۶۱/۵
تاحدی	۳۴	۲۷/۴	۸۹/۳
زیاد	۱۲	۹/۷	۹۹/۲
خیلی زیاد	۱	۰/۸	۱۰۰
بی‌پاسخ	۲	۱/۶	-
جمع	۱۲۴	۱۰۰	-

(منبع: یافته‌های تحقیق)

ب - عدم اعتماد یا اعتماد محدود به ارکان تعاونی: جدول ۸ میزان اعتماد مردم به شرکت را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود این اعتماد در مورد هیئت مدیره و بازرسان شرکت متوسط و در مورد سایر گزینه‌ها زیاد است. با توجه به اینکه مدیران عامل غالباً از میان اعضای تعاونی گزینش نمی‌شوند و روستاییان نگاهی دولتی به آنها دارند، اعتماد به آنان بسیار بالاست. اعتماد به سایر ارکان تعاونی به ویژه هیئت مدیره که بالا بودن میزان آن برای موفقیت شرکت ضروری است در حد متوسطی است.

جدول ۸ - میزان اعتماد روستاییان به ارکان تعاونی تولید

N	میانگین رتبه‌ای	میزان اعتماد به ارکان تعاونی
۱۲۹	۳/۹۰	اعتماد به مدیر عامل
۱۳۵	۳/۸۵	اعتماد به مسئول انبار
۱۴۱	۳/۷۰	اعتماد به کارکنان تعاونی
۱۴۰	۳/۵۰	اعتماد به اعضای هیئت مدیره
۱۳۸	۳/۴۲	اعتماد به بازرسان

خیلی زیاد = ۵ زیاد = ۴ متوسط = ۳ کم = ۲ خیلی کم = ۱

(منبع: یافته‌های تحقیق)

مهم‌ترین علت اعتماد کم یا بی‌اعتمادی به ارکان تعاونی، عدم شرکت فعال مردم در مجمع عمومی است. شرکت زارعان در مجمع عمومی ضعیف است و اتخاذ بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها نهایتاً به جلسه دوم موقوف می‌شود. با توجه به قانون تعاونیها، جلسه دوم با حداقل هشت نفر رسمیت می‌یابد و مجمع عمومی با تعداد محدود اعضا تشکیل می‌شود که اولین نتیجه این فرایند، انتخاب هیئت مدیره با آرای محدود است. نخبگان روستایی و کسانی که زمین محدودی دارند در جلسات شرکت نمی‌کنند و طبقاً کاندیداهای هیئت مدیره نیز محدود و غالباً از بزرگسالان هستند. با وجود اینکه اعضا، آگاهانه عضویت تعاونی را پذیرفته‌اند لکن ضمانت اجرایی برای اجرای مواد تعاونی وجود ندارد. به عبارت دیگر، فرد داوطلبانه عضویت را پذیرفته ولی اجرای مقررات تعاونی را جدی تلقی نمی‌کند.

آسیب‌هفتم: ضعف اطلاع‌رسانی در تعاونی

با وجود محدودیت دامنه فعالیت تعاونی (حداکثر در دو روستا)، غالب مردم از برنامه‌های تعاونی و حتی زمان تشکیل جلسات اطلاعی ندارند. ضعف اطلاع‌رسانی در تعاونی زمینه بدبینی به مدیریت تعاونی و ایجاد شایعه مبنی بر ناکارآمدی تعاونی را فراهم می‌سازد. همان‌گونه که جدول ۹ نشان می‌دهد، ۳۷ درصد از افرادی که در برنامه‌های تعاونی مشارکت ندارند، بی‌اطلاعی از تشکیل جلسات و برنامه‌ها را عامل اصلی می‌دانند.

جدول ۹- علل عدم مشارکت اعضاء در برنامه‌ها و شرکت در جلسات

درصد	فراوانی	علل عدم مشارکت در برنامه‌ها و شرکت در جلسات
۳۷	۳۷	بی‌اطلاعی از تشکیل جلسات و برنامه‌ها
۲۷	۲۷	کمبود وقت
۱۲	۱۲	تمایل هیئت مدیره بر عدم شرکت برخی از اعضاء
۱۶	۱۶	عدم حضور در روستا
۴	۴	رفتار نامناسب هیئت مدیره با مردم
۴	۴	عدم علاقه به شرکت در جمع
۱۰۰	۱۰۰	جمع پاسخگویان

(منبع: یافته‌های تحقیق)

آسیب هشتم: نامشخص بودن اولویت وظایف و اهداف تعاونی برای مردم
 آشنایی مردم با وظایف و اهداف تعاونی اندک است. البته در بعضی از تعاونیها این شناخت در حد قابل قبولی است. همان‌گونه که جدول ۱۰ نشان می‌دهد ۲۱ درصد از اعضاء تعاونی، فروش مواد غذایی و مایحتاج عمومی را از وظایف تعاونی می‌دانند. ۲۵ درصد نیز نمی‌دانند این کار از وظایف تعاونیها هست یا خیر. توزیع ارزاق عمومی نیز از جمله مواردی است که تعداد قابل توجهی از مردم آن را از وظایف تعاونیها می‌دانند. هر چند در بسیاری از تعاونیها شناخت اعضاء از وظایف تعاونیها در حد متوسطی است لکن اولویت این وظایف برای آنها مشخص نیست. نگاهی به جدول ۱۰ نشان می‌دهد اعضاء اساساً برای تعاونیها نقشی خدماتی قائل هستند.

جدول ۱۰- اهداف و وظایف تعاونی از نگاه اعضا

اولویت	اهداف و وظایف تعاونی	هست	درصد	نیست	درصد	نمی‌دانم	درصد
۱	توزیع کود شیمیایی	۱۱۶	۹۳/۵	۸	۶/۵	---	---
۲	توزیع بذور اصلاح شده	۱۱۶	۹۳/۵	۷	۵/۷	۱	۰/۸
۳	برگزاری دوره‌های آموزشی	۱۰۸	۸۷/۱	۱۰	۸/۱	۶	۴/۸
۴	ترویج کشت یکپارچه	۹۸	۷۹	۲۰	۱۶/۲	۶	۴/۸
۵	احداث واحدهای کشاورزی	۹۳	۷۵	۲۴	۱۹/۵	۱۷	۵/۶
۶	تسطیح اراضی کشاورزی	۹۲	۷۴/۲	۱۷	۱۳/۷	۱۵	۱۲/۱
۷	احداث صنایع تبدیلی	۷۲	۵۸/۱	۳۹	۳۱/۴	۱۳	۱۰/۵
۸	ارائه وام و تسهیلات	۷۰	۵۶/۵	۳۶	۲۹	۱۸	۲۵/۵
۹	قطعه‌بندی اراضی کشاورزی	۶۴	۵۱/۶	۴۵	۳۶/۳	۱۵	۱۲/۱
۱۰	احداث راههای ارتباطی	۶۴	۵۱/۶	۴۰	۳۲/۳	۲۰	۱۶/۱
۱۱	بازاریابی محصولات کشاورزی	۶۲	۵۰	۴۴	۳۵/۵	۱۸	۱۴/۵
۱۲	نظارت بر حفر چاهها	۵۲	۴۱/۹	۵۰	۴۰/۴	۲۲	۱۷/۷
۱۳	اصلاح فنوات	۴۵	۳۶/۶	۵۵	۴۴/۳	۲۴	۱۹/۴
۱۴	فروش مواد غذایی	۲۶	۲۱	۶۷	۵۴	۳۱	۲۵
۱۵	توزیع ارزاق عمومی	۲۰	۱۸/۲	۷۸	۶۰/۸	۲۶	۱۲

(منبع: یافته‌های تحقیق)

آسیب نهم: کاهش حس مشارکت پذیری اعضا و بی تفاوت شدن آنها به مسائل تعاونی در برخی از تعاونیها انگیزه مشارکت در حال افول است. برخی از اعضا معتقدند امور تعاونی به گونه‌ای نیست که نیاز به مشارکت مستمر آنها داشته باشد. تعاونی برای رشد و توسعه نیاز به همفکری کامل اعضا دارد، اما به دلیل ضعف فرهنگ تعاون، بار اصلی آن به دوش مدیر عامل، انباردار، حسابدار و ... می‌باشد. اعضا، تعاونی را خانه خود نمی‌دانند. در برخی از موارد که هیئت مدیره از طرف اعضا، قراردادی را منعقد می‌کند آنها حاضر به پرداخت حق السهم خود نیستند.

پیشنهادها

موفقیت تعاونیهای تولید کشاورزی به مثابه یک نظام بهره‌برداری نوپا در گرو شناسایی مستمر آسیبها و تلاش برای حل آنهاست. با توجه به آسیبهای مورد مطالعه در تعاونیهای منطقه کبودرآهنگ، پیشنهادهای ذیل قابل ارائه است:

۱- تدوین مقررات و قوانین مبتنی بر ویژگیهای بومی برای انتخاب ارکان تعاونی، هیئت مدیره، مدیر عامل، بازرسان و سایر ارکان آن که نقش اصلی و کلیدی در موفقیت این نهاد اجتماعی دارند. اساساً این افراد سرمایه‌های تعاونی محسوب می‌شوند. چنانچه برای گزینش و انتخاب، اصول و رویه‌های منطقی وجود نداشته باشد، یقیناً افراد ناکارآمد وارد تعاونی خواهند شد. در این صورت نه تنها نباید انتظار رشد و توسعه تعاونی را داشت بلکه همواره امکان سوء استفاده از منابع موجود نیز وجود دارد. در صورت ورود افراد شایسته به تعاونیها، می‌توان انتظار مشارکت فعال و همه‌جانبه مردم را داشت و این افراد می‌توانند باعث ترقی و شکوفایی این نظام بهره‌برداری شوند. به همین دلیل باید معیارهای دقیق‌تر و مناسب‌تری برای انتخاب اعضای هیئت مدیره تعیین نمود.

۲- تدوین منشور اخلاقی در تعاونی، تشویق اعضا و ارکان تعاونی به پای‌بندی به ارزشهای اخلاقی و حرمت نهادن به آن که تحقق این امر بدون وجود قانون مکتوب در این زمینه امکان‌پذیر نیست و تمام تلاشها برای استقرار و استمرار اصول اخلاقی در تعاونیها بی‌نتیجه خواهد ماند. بهترین راه مبارزه با رفتارهای غیر اخلاقی (سوء استفاده از منابع تعاونی، رشوه، پول شویی و ...) عمل به قوانین مدون و پذیرفته شده در تعاونی است. بدیهی است اگر در اساسنامه تعاونیهای تولید مستقیماً به این مسئله اشاره نشده است، باید نسبت به تدوین منشور اخلاقی اقدام شود.

۳- ارزیابی مستمر عملکرد تعاونی: ارکان تعاونی با استفاده از شاخصهایی شفاف و مناسب مستمر باید ارزیابی شوند. در صورتی که عملکرد فرد مثبت نباشد لازم است نخست علت آن شناسایی شود. ممکن است ناکارآمدی به دلیل عدم علاقه و تخصص باشد، ممکن است فرد ناخواسته دست به اقدامات نامناسب اخلاقی بزند، ممکن است به لحاظ روحی و روانی توانایی ارتباط مستمر با مردم و پذیرش این موقعیت را نداشته باشد. به هر حال با توجه به جایگاه و نقش ارکان تعاونی لازم است از ورود افراد ناتوان به این عرصه جلوگیری به عمل آید.

۴- رابطه اختیار و اقتدار تعاونیها باید گسترده‌تر شود. در واقع باید امکان اعمال برخی از مقررات و قوانین در سطح روستاها را داشته باشند. یعنی تعاونی تولید در روستا باید جایگاهی قابل قبول در تصمیم‌گیریهای روستایی به خصوص در حوزه مسائل کشاورزی و

منابع طبیعی داشته باشد. بدیهی است نهادهای روستایی و محلی هم باید موظف به پاسخگویی در این رابطه باشند. به زبان ساده تر تصمیمات تعاونی زمین گذاشته نشود.

۵- ضرورت مشارکت در سطوح محلی و روستایی تبیین شود. هر چند بخش قابل توجهی از جامعه ضرورت مشارکت در تصمیم‌گیریها فارغ از جنبه‌های رقابتی (انتخاب شوراهای، مجلس و ...) را درک نموده‌اند اما در سطوح میانی و پایین تر جامعه به ویژه در جامعه روستایی هنوز ضعفهای اساسی در خصوص مشارکت مردم وجود دارد. مردم آن‌گونه که شایسته است به نقش مشارکت و تأثیر آن در جنبه‌های مختلف زندگی روزمره خود واقف نیستند. براین اساس به جای اینکه به تعاونی کمک کنند و با آن در زمینه‌های مختلف مشارکت نمایند تا بتواند مسائل بیشتری را حل کند، از آن انتظارات بالایی دارند و حل مسائل کشاورزی و تولیدی خود را از تعاونی خواستارند، در حالی که تعاونی مال آنهاست و خود باید آن را تقویت نمایند. ضروری است مردم در زمینه‌های مختلف مشارکت، تعاون، فلسفه، اصول و ... در معرض آموزش قرار گیرند. باید با برگزاری کلاسهای آموزشی و توجیهی ذهن و فکر روستاییان را به سمت و سوی مشارکت فعال سوق داد.

۶- دولت در مراحل اولیه شکل‌گیری تعاونی با برنامه مدون متناسب با شرایط محلی نسبت به تأمین سرمایه اولیه چه به صورت یارانه‌ای یا به صورت ارائه تسهیلات با سود کم اقدام نماید، بدیهی است حمایت از تعاونیها باید در سقف زمانی مشخص صورت گیرد تا از وابستگی آنها به دولت جلوگیری شود.

۷- ضروری است قبل از تشکیل تعاونی با بهره‌گیری از روشهای ترویجی و سازوکار انتقال نوآوری به جامعه روستایی به شیوه علمی، بستر مناسب ایجاد گردد. بدیهی است مکان‌یابی تعاونیها براساس شاخصهای علمی ضرورت تام دارد. تعاونی باید در منطقه‌ای تشکیل شود که به لحاظ فرهنگی، اجتماعی، کشاورزی و منابع طبیعی قابلیت پذیرش این نظام بهره‌برداری را داشته باشد. سپس مردم طی برنامه منظم با فلسفه تعاونی، عناصر و کارکردهای آن آشنا شوند. در این مورد می‌توان با بهره‌گیری از دانش متخصصان ترویج برنامه‌ای مدون تدوین نمود.

۸- تعاونیهای تولید مبتنی بر اصولی هستند که تقریباً با اصول حاکم بر سایر تعاونیها در بخشهای مختلف یکی است. بدون شک تعاونی زمانی می‌تواند در چارچوب اهداف خود حرکت کند که به اصول و مبانی تعاونی که در اساسنامه ذکر شده است پای بند باشد. تشکیل منظم جلسات در هر شرایط، رعایت مقررات در تشکیل جلسات به ویژه حضور اعضا، ارائه گزارشات مالی در هر سال مالی، شرح دقیق وظایف اعضا، مدیران عامل، هیئت مدیره و سایر ارکان تعاونی و ... از جمله مواردی است که رعایت آنها می‌تواند زمینه و

فرصت لازم برای سایر فعالیتهای و اقدامات را فراهم سازد.

۹- ضروری است با توجه به شرایط بومی و محلی، راههای کسب درآمد برای تعاونیها بررسی گردد. در منطقه مورد مطالعه، ایجاد واحدهای کوچک نیمه صنعتی به ویژه در مورد سبب زمینی، واگذاری عاملیت توزیع نهاده‌ها و تأسیس واحدهای ارائه خدمات آموزشی ترویجی، نوسازی وسایل و اجاره آنها و ... از عواملی است که می‌تواند به افزایش درآمد تعاونی منجر شود. بدون شک با افزایش درآمد شرکت، وابستگی آن به دولت کاهش یافته و بهتر می‌تواند تصمیم‌گیری نماید.

۱۰- توجه به آموزش در تعاونیها، راهبردی است که غالب تهدیدها را خنثی می‌کند و قابلیت بهره‌گیری از فرصتها را به شدت افزایش می‌دهد. آموزش مسائل حقوقی، استفاده از ظرفیتهای قوانین برای استفاده بهتر از شرایط موجود را فراهم می‌کند. آموزش مشارکت، تعاون و ... منجر به حضور معنی‌دار اعضا در تصمیم‌گیریها می‌شود. با آموزش می‌توان تفکر خلاق در تعاونیها را افزایش و آنها را از روزمرگی‌های بیهوده رها کرد. به این ترتیب برای توسعه نظام تعاونی در بخش کشاورزی تدوین برنامه جامع آموزش به صورت مستمر ضروری است. در حال حاضر ارکان تعاونی از نبود آموزش رنج می‌برند. ارکان مختلف تعاونیهای تولید در زمینه‌های مختلف حسابداری، مالی، فنی و تخصصی، مشارکت، مدیریت، رهبری و ... نیاز به آموزش دارند. برای موفقیت تعاونیهای کشاورزی مدیران تعاونیها باید در معرض آموزشهای مختلف به ویژه دوره‌های مالی، اصول تعاون، مدیریت تصمیم‌گیری و ... قرار گیرند (John et al., 2001).

۱۱- دولت جز نقش نظارتی، به مرور دخالت خود را در مسائل اجرایی تعاونیها کاهش دهد. ۱۲- ارائه خدمات متنوع به مردم از طرف تعاونی، به شرط آنکه وظیفه مستمر آن تلقی نشود، می‌تواند زمینه گرایش مردم به این نظام بهره‌برداری را بیشتر کند. لازم است نگاه مردم به تعاونی (در حال حاضر نگاهی دولتی است و وظیفه ارائه خدمات دارد) تغییر کند. تعاونی باید بتواند بدون گرایش مطلق به دولت، خدمات خود را به مردم تنوع و شدت بخشد. باید شرایطی فراهم نمود که تعاونی بتواند بخشی از مشکلات روزمره روستاییان مانند مراجعه مستمر به شهر، مراجعه به دستگاههای اداری و موارد مشابه را حل کند. به عبارت دیگر مردم باید به دیده حلقه مفقوده و فعالی به تعاونی نگاه کنند که می‌تواند بسیاری از مشکلات آنها را حل کند.

تشکر و قدردانی

لازم است از شورای پژوهشی دانشکده کشاورزی و معاونت پژوهشی دانشگاه بوعلی

سینای همدان که ضمن بررسی طرح پیشنهادی و گزارشات تحقیق، بخشی از هزینه‌های آن را تقبل نمودند صمیمانه تشکر و قدردانی شود. همچنین از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان (به ویژه مدیریت نظام‌های بهره‌برداری) و مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ به خصوص آقای مهندس خزایی، کارشناس تعاونی‌های تولید کشاورزی برای همکاری در مراحل مختلف جمع‌آوری اطلاعات و نیز از مدیران عامل تعاونی‌های تولید، اعضای هیئت مدیره و نهایتاً کشاورزان زحمتکش منطقه کبودرآهنگ که با صبر و حوصله به سؤالات پاسخ دادند سپاسگزاری می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ۱- اداره کل تعاون استان همدان (۱۳۸۵)، «گزارش تعاونیهای استان همدان». قابل دسترس در: <http://www.hamedan-cm.or/>
- ۲- ازکیا، م. (۱۳۸۲)، «تحلیل مبانی و نظریه‌های نظام بهره‌برداری و روند تحول آنها با تأکید بر جامعه روستایی». مجموعه مقالات اولین کنفرانس نظامهای بهره‌برداری در ایران. تهران: وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظامهای بهره‌برداری.
- ۳- ازکیا، م. (۱۳۷۰)، جامعه‌شناسی توسعه و توسعه‌نیافتگی روستایی ایران. تهران: انتشارات اطلاعات.
- ۴- انصاری، ح. (۱۳۷۱)، مبانی تعاون. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۵- انوشیروانی، ا. و همکاران (۱۳۷۰)، بررسی مسائل و مشکلات یکپارچگی اراضی کشاورزی و تشکیل گروههای زراعی در شرکتهای تعاونی تولید روستایی. تهران: وزارت کشاورزی، مرکز تحقیقات روستایی و اقتصاد کشاورزی.
- ۶- جوانمردی، ح. (۱۳۸۳)، «توانمندیها و تنگناهای شرکتهای تعاونیهای تولید روستایی». دوهفته‌نامه برزگر. ش ۹۱۱.
- ۷- روحانی، س. (۱۳۸۱)، «محاسبه اندازه مطلوب مساحت مزرعه در شرکتهای تعاونی تولید روستایی استان همدان». مجله دانش کشاورزی. دوره ۱۲، ش ۲، صص ۹۷-۱۰۷.
- ۸- عبدالهی، ع. (۱۳۷۷)، نظامهای بهره‌برداری. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری.
- ۹- کرلینجر، اف. ای. (۱۳۷۶)، مبانی پژوهش در علوم رفتاری. ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران: انتشارات آوای نور.
- ۱۰- کوپاهی، م. (۱۳۷۲)، اقتصاد کشاورزی. تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۱- لهسایی‌زاده، ع. (۱۳۷۳)، «کارکرد تعاونیهای تولید کشاورزی در نظام سرمایه‌داری». مجله زیتون.
- ۱۲- مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ (۱۳۸۵)، آرشيو تعاونیهای تولید کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ. کبودرآهنگ: مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان کبودرآهنگ.
- ۱۳- معصومی، ع. ا. (۱۳۶۷)، بررسی اثرات اجتماعی، اقتصادی تعاونیهای تولید روستایی. شیراز: وزارت کشاورزی، سازمان کشاورزی استان فارس.
- ۱۴- نیازی، و همکاران (۱۳۵۴)، بررسی مقدماتی شرکتهای تعاونی روستایی و تأثیر آن در اوضاع اقتصادی، اجتماعی روستاها. تهران: وزارت کشاورزی، انتشارات معاونت طرح و برنامه.

- ۱۵- وحیدزاده، ع. (۱۳۸۳)، «آسیب شناسی مدیریت در شرکت تعاونی تولید». نشریه تعاون. ش ۱۵۹.
- ۱۶- وزارت تعاون (۱۳۷۹)، «سهیم اقتصادی شرکتهای تعاونی در تولید ناخالص ملی». ماهنامه تعاون. ش ۱۰۳.
- ۱۷- وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۸۵)، گزارش شرکتهای تعاونی تولید در کشور. تهران: وزارت جهاد کشاورزی، معاونت ترویج و نظامهای بهره‌برداري، دفتر امور شرکتهای تعاونی تولید و خرد و دهقانی.
- ۱۸- وزارت کشاورزی (۱۳۷۲)، نگاهی کلی به مسائل نظامهای بهره‌برداري کشاورزی در چند کشور نمونه. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداري، صندوق مطالعاتی نظامهای بهره‌برداري ایران.

19- John, L. et al., (2001), "Agricultural cooperative managers and business environment". *Journal of Agribusiness*. Vol. 19, No. 1.

20- Malayim, Z. G. (2003), *Cooperative*. Ankara : Yetkin Yayinlari.

21- UTS (2006), "Financing and co-operative legislation - walking a tight-rope". available at: <http://www.business.uts.edu.au/cacom/articles/commentaries/cooplegislation/html>.

22- UWCC (2006), *Farmer's Cooperative and the City of Keota, Iowa: A Case Study*. Wisconsin: University of Wisconsin, Center for Cooperative.